

*Парчевська Д. Д.,**студентка 1 курсу магістратури факультету лінгвістики
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Школяр Л. В.,**доцент кафедри ТПП ФМ
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА ПАРАДИГМА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Анотація. Статтю присвячено вивченню психолінгвістичних аспектів перекладацької діяльності. Питання ролі психолінгвістики та її впливу на перекладацьку діяльність залишається наразі актуальним через значну кількість аспектів, охоплених нею. Її проблемне поле постійно розвивається, а з ним – і суспільство, адже психологія мовлення змінюється через інакше сприйняття людьми дійсності та зміну мисленнєво-мовленнєвих процесів. Саме тому детальне вивчення наукових праць учених та сучасне переосмислення істин постає важливим питанням національного рівня. У статті наведено передумови виникнення психолінгвістики як науки, етапи її зародження та розвитку, фундаментальні міркування та думки сучасних учених, а також аспекти її досліджень. Окрім того, викладено напрацювання перекладознавців у цій галузі. Фаховий переклад розглядається з психолінгвістичної перспективи як антропоцентричний процес, породжений однією людиною, трансльований другою та спрямований на третю, кожна з яких є вже сформована особистість зі своїми компетентностями, традиціями, звичаями, сприйняттям та розумінням ходу подій. У статті описано психологічні механізми, якими послуговується перекладач, такі як імовірне прогнозування, попереджувальний синтез та синхронізація; окрему увагу приділено дослідженню художніх і дипломатичних текстів з психолінгвістичної точки зору. Автори висвітлюють і інші аспекти психолінгвістичного аналізу перекладу, такі як лексичний і синтаксичний блоки психолінгвістичного аналізу, адаптивна модель перекладу в психолінгвістичному вимірі, психолінгвістичні основи нелінійності перекладу й аспекти маніпулятивного перекладу у медійному просторі. В цілому, наведено огляд процесу перекладу з психолінгвістичної перспективи з акцентом на важливість урахування психологічних механізмів у розумінні та відтворенні текстів іноземною мовою.

Ключові слова: психолінгвістика, перекладознавство, психологія, психологічні механізми, перекладач, процес перекладу.

Постановка проблеми. Питання ролі психолінгвістики та її зв'язку з перекладацькою діяльністю залишається актуальним через недостатню дослідженість широкого кола проблем, охоплених цією наукою у синергії з суміжними дисциплінами, такими як психологія, лінгвістика, перекладознавство, етика, філософія, логіка тощо. Адекватне сприйняття світу та розуміння реальності людиною не є вродженим рефлексом на навколишнє середовище, сталим структурним компонентом особистості. Натомість, воно постійно нюансується, розширю-

ється за допомогою нових знань, умінь, уявлень, вертикально та горизонтально модифікується. Отже, під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, наші мисленнєво-мовленнєві процеси змінюються та значно ускладнюються. Актуальність піднятого нами питання пояснюється фактом, що у часи буремних змін та невизначенності всі пізнавальні й емоційно-мотиваційні процеси максимально прискорюються і намагаються знайти вихід у мовленнєвій комунікації, при цьому спілкування (в широкому контексті) стає тією рушійною силою, яка здатна змінити подальший розвиток подій. Партнерська взаємодія, міжкультурна комунікація, дипломатія – все це стає майданчиками для спроби вирішити чи призупинити небажані процеси та запобігти негативним наслідкам. І тільки фаховість перекладача, його широкий кругозір та фонові знання здатні забезпечити взаєморозуміння сторін. Таким чином, психолінгвістичні дослідження прямо дотичні до вирішення питань національного рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роботи з психолінгвістики як науки та невід'ємної частини перекладознавства знаходимо у Н. Дячук, Л. Засекоїної, С. Засекоїна, Н. Півень, О. Потебні, І. Ребрій, О. Ребрія, О. Селіванової, Р. Фрумкіної, J. Field, A. Hatzidaki, D. Slobin та ін. Зважаючи на значну кількість праць у зазначеній галузі, актуальним постає завдання здійснити огляд досягнень науковців і зосередитися саме на психолінгвістичних засадах перекладу, щоб закласти теоретичне підґрунтя для наших подальших досліджень.

Мета статті полягає в узагальненні результатів наукових праць у царині психолінгвістики з перекладознавчої перспективи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все слід окреслити поняття психолінгвістики. Це відносно молода галузь науки, що, однак, не применшує її ролі в сучасному мовознавстві. Фундаментальність її істин, багатство понятійного апарату, розмаїття напрямів та новизна підходів забезпечують науковцям проведення якісних досліджень і отримання точних результатів [1, с. 51]. За словами дослідників, психолінгвістика з'явилася паралельно з низкою інших наук, що відповідало актуальності розробки комплексного підходу з метою пояснення фактів, що не піддаються інтерпретації в рамках однієї з контактуючих дисциплін [2, с. 9].

Підвалини для психолінгвістичних досліджень були закладені ще в XIX ст. у працях Вільгельма фон Гумбольдта, Фердинанда де Соссюра, Івана Бодуена де Куртене, які започаткували психологічний напрям у мовознавстві [1, с. 51]. Говорячи

про витоки психолінгвістики, слід приділити належну увагу постаті О. Потебні, який сформулював тезу про мову як діяльність. Учений просував думку про те що людина сприймає навколишній світ образами, а зпорівнянь і асоціацій у її свідомості – творяться речення: «Ми не можемо собі уявити первісного речення по-іншому, ніж як у вигляді очевидного для того, хто говорить, порівняння двох самостійно усталених чуттєвих образів» [3, с. 120]. Ці образи в реченні об'єднуються в єдине ціле, яке утворює значення речення: « (...) з огляду на мову необхідно додати, що таке розкладання чуттєвого образу може здійснюватися лише за допомогою поєднання його з іншою подібною одиницею (...); оскільки воно виражене поєднанням не менше двох слів, можна бачити не лише розкладання одиниці, а й появу певної єдності з деякою подвійністю» [3, с. 109].

У свою чергу, О. Потебня послуговувався напрацьованими філософії мови В. Гумбольдта та суб'єктивного ідеалізму Й. Г. Фіхте. Переконаючи, що мова – це дух нації, що в ній відображено особливий світогляд, В. Гумбольдт увів поняття «мовна свідомість народу» і наголошував, що розуміння мови пов'язане з розумінням духу народу, його баченням світу: «Мова пов'язана з формуванням духовної сили нації. Але розуміння самобутнього життя народу і внутрішньої будови окремої мови... повністю залежить від уміння побачити своєрідність національного духу в його повноті... Мова є органом внутрішнього буття, навіть самим буттям... Вона тому всіма найтоншими нитками свого коріння зрослась із силою національного духу, і чим сильніший вплив духу на мову, тим закономірніший і багатший розвиток останньої» [4, с. 24]. Також важливою є така думка науковця: як у мові відображено світогляд нації – так і в мовленні індивіда проявляються особливості його характеру, тому мислення не просто залежить від мови в цілому – воно зумовлене кожною окремою мовою [4, с. 25]. Цей постулат знаходимо і в ідеях Й.Г. Фіхте: «...то не народ висловлює свою свідомість, а його власна свідомість говорить із нього» [5, с. 124]. Таким чином, у мові проявляється людська сутність і саме мова постійно виступає способом взаєморозуміння, посередником і перекладачем і в такий спосіб об'єднує людей.

Проте, першим поняття психолінгвістики в науковий обіг увів психолог Чарльз Осгуд, говорячи про неї як про науку, що вивчає особливості кодування та декодування повідомлюваної мовленнєвої інформації [6] Сьогодні ж, О. Селіванова визначає її як «маргінальну галузь лінгвістики, спрямовану на дослідження розвитку й застосування мовленнєвої здатності як психічного феномена, її реалізації в механізмах породження та сприйняття мовлення у проєкції на психічну діяльність людини в її соціально-культурній взаємодії та кодову систему мови» [7, с. 188]. Л. Засекіна та С. Засекін розглядають її як «науку про мовленнєву діяльність людей у психологічних та лінгвістичних аспектах, зокрема експериментальне дослідження психічної діяльності суб'єкта в засвоєнні та використанні мови як організованої та автономної системи, адже значення будь-якого знаку полягає, насамперед, у активізації когнітивних процесів індивіда» [8, с. 8].

Психолінгвістика зосереджується на комунікаційній діяльності індивіда та когнітивній обробці інформації на основі вже наявних у нього ментальних репрезентацій [8, с. 8], тож предметом її досліджень вважають «процеси генерації та сприйняття мовлення у співвідношенні із психіко-фізіологічними особливостями учасників комунікаційних процесів» [1, с. 52].

Як когнітивна наука, вона вивчає, як планується, сприймається, інтерпретується, розуміється та породжується мовлення; яким чином влаштовані знання індивіда та як вони використовуються в когнітивній обробці дискурсу; як засвоюють і оволодівають мовою діти в процесі свого розвитку; як відбуваються процеси перекладу та оволодіння іноземною мовою [8, с. 8]. Основними об'єктами психолінгвістики виступають функціонування мови, породження та відтворення тексту (дискурсу), риторика, стилістика, переклад і викладання мов [8, с. 9]. Серед основних її рис виділяють звернення до вже наявних результатів досліджень когнітивної психології та нові процесуальні аспекти дослідження, з урахуванням намірів співрозмовника та комунікативної мети [8, с. 11–12]. Наразі лінгвістика та психологія посилено цікавляться теорією картин світу, що зумовлює кооперування психолінгвістики з семантикою, когнітивною психологією, етнопсихологією та етнолінгвістикою. На базі такої взаємодії виникають такі суміжні науки як психосемантика й етнопсихолінгвістика [8, с. 12].

На сучасному етапі розвитку психолінгвістики важливим постає питання про систематизацію її методів. Наразі Л. Засекіна та С. Засекін виділяють такі:

а) метод суб'єктивних градацій (У. Гуденаф, С. Рубінштейн, О. Клименко), у якому досліджують семантичну схожість слів однієї тематичної групи;

б) асоціативний експеримент (Дж. Діз, Дж. Діксон, Дж. Хортон), під час якого до запропонованих слів-стимулів підбираються асоціати;

в) метод семантичного диференціалу (Ч. Осгуд), який передбачає побудову семантичних просторів шляхом комбінації двох вище зазначених методів;

г) метод підстановки, або дистрибутивно-трансформаційний (Н. Хомський, Дж. Фодор, Дж. Кати, С. Джонс), за якого опитувані самі оцінюють можливість заміни одного слова іншим у визначеному контексті та який зазвичай застосовується до вузьких груп лексики;

д) метод класифікацій (Дж. Міллер), прихильники якого вважають що форми класифікації залежать від внутрішніх семантичних зв'язків класифікованого матеріалу, а їхня структура впливає на процес класифікації;

е) методи непрямого опосередкованого дослідження семантики, у яких семантичні зв'язки досліджуваного матеріалу здійснюються опосередковано, що зумовлено характером і особливостями його обробки;

є) психолінгвістичні методи дослідження фоносемантичних характеристик слів, психографологічних особливостей писемного мовлення, які зосереджені на дослідженні стилів подання інформації респондентами [8, с. 12–14].

Психолінгвістичний підхід яскраво доводить зв'язок сучасного перекладознавства з іншими науками. Перекладачі та перекладознавці співпрацюють із представниками як суміжних галузей (філологами, теоретиками літератури), так і не споріднених (психологами, педагогами, методистами тощо). У нашій роботі ми плануємо узагальнити здобутки такого кооперування та навести результати вже здійснених досліджень перекладознавців у галузі психолінгвістики для виявлення ще не вирішених питань.

Перш за все, слід окреслити проблематику визначення перекладу з точки зору психолінгвістики. Його розглядають як «питання про те, як відбувається процес вираження пере-

кладачем одних і тих же думок засобами двох різних мов, процес перемикання мислення з однієї мови на іншу» [9, с. 204]. Тобто, переклад тут виступає не видом мовлення, а видом розумової діяльності. У цьому яскраво проявляється різниця між мовознавчим і психологічним підходами до розуміння процесу перекладу. В першому випадку – це вид мовної комунікації, за якої реалізуються мовні системи з їхніми адекватністю та відмінностями, правилами передачі на іншу мову, селективним зіставленням смислових елементів. У другому ж – це діяльність, пов'язана з психологічними механізмами сприйняття, розуміння та пам'яті перекладача. Інакше кажучи, мова і мислення – це безпосередні складники процесу перекладу в психолінгвістичній проєкції [9, с. 204]. Погляди перекладачів і психолінгвістів збігаються у визначенні завдання перекладу. Вони вбачають його у відтворенні оригіналу не через копіювання іншою мовою елементів і структур оригіналу, а через розуміння й передавання їхніх функцій [10]. Це яскраво проявляється в дослідженнях перекладів художніх текстів: на думку В. В. Коптілова, «переклад художнього твору – не копія іншого тексту, а насамперед – витвір словесного мистецтва» [11, с. 37]. Цікавим є підхід В. Гумбольдта, який вбачав метою перекладу «відтворення світу в іншій системі мислення, адже в мові здійснюється перетворення світу в думку» [4, с. 25]. Так, учений вважав що мова – це постійна творча діяльність і перенесення світорозуміння народу на іншу мову потребує великих зусиль. Його думку поділяв і О. Потебня, стверджуючи, що неможливо точно відтворити оригінал іншою мовою і що «переклад з однієї мови на іншу є не передачею тоїсамої думки, а генеруванням іншої, відмінної...» [4, с. 29].

Від визначення поняття перекладу як психолінгвістичного явища слід перейти до окреслення його етапів. Уявлення науковців із цього приводу співпадають. Психолінгвістична модель перекладу передбачає [12, с. 71]:

- а) сприйняття перекладачем інформації іноземною мовою;
- б) її обробку, переклад на свій «внутрішній код»
- в) переклад із «внутрішнього коду» іноземною мовою.

Для розуміння процесу роботи перекладача, досліджують залучені в неї психологічні механізми. На сьогодні серед них виокремлюють ймовірне прогнозування (для отримання й осмислення отриманої інформації), попереджувальний синтез (для початку роботи з текстом перекладу) та синхронізацію (для ефективного розподілу уваги) [9, с. 204]. Зрозуміло, що така багатоаспектна діяльність спричиняє деякі труднощі. При цьому, вони можуть бути як лінгвістичними (переклад нових, незнайомих або відсутніх у мові перекладу термінів, безеквівалентної лексики, добір правильної лексичної одиниці), так і психологічними (сприйняття і розуміння тексту іноземною мовою, подолання мовного бар'єру, відтворення тексту мовою перекладу) [9, с. 204].

Сучасна теорія перекладу досліджує моделювання процесу перекладу, психологічні механізми різних його видів, перекладацьку компетентність та інші аспекти творення тексту перекладу. Як бачимо, перекладознавство зміщує акценти від вивчення парадигматичних мовних явищ і особливостей перекладених текстів до розгляду чинників, що впливають на процес перекладу та на самого перекладача.

Важливими з цього погляду постають праці французьких і канадських учених, зокрема – Д. Селескович, яка виділяє з-поміж інших усний переклад, який, на її думку, найповніше

передає сутність процесу перекладу. На його прикладі дослідниця доводить, що переклад – це обробка саме ідей, а не мовних знаків, а отже, психологічний аспект порушеної проблеми важливіший за мовний [12, с. 26]. Ж. Деліл, навпаки, більше зосереджується на письмовому перекладі та не відкидає важливість мовних явищ. У процедурі перекладу він окреслює три етапи: розуміння, перевиряження та підтверджувальний аналіз [12, 26–27]. Значущою видається також постать німецького вченого В. Вілса, який наголошує, що «теорія перекладу вивчає не об'єктивні сутності (фізичні об'єкти), а ідеальні об'єкти – мисленнєві дії та операції», і через це варто належне місце відводити суб'єктивним чинникам, таким як творчість і інтуїція перекладача [12, с. 27].

О. Кравцова розвиває зазначену вище думку та згадує, що тексти перекладів залежать як від особистості перекладача, так і від його історичної епохи. Так, переклади різняться залежно від психологічних характеристик перекладача, його екстравертного чи інтравертного типу, особливостей характеру тощо. Це, на думку дослідниці, не дозволяє повністю уникнути мовленнєвих проявів особистості перекладача та дає змогу за певними маркерами зробити висновок про особистісні риси людини, що перекладала текст. Такі маркери можна виділити, співставивши переклад з оригіналом або перекладом іншої людини, при цьому слід враховувати лише ті прояви, що повторюються систематично [13, с. 145]. М. Іваницька підсумовує, що «усі рівні мовної особистості перекладача – вербальний, когнітивний та прагматичний – проявляються у тексті його перекладу як маркери індивідуального стилю та суттєво впливають на адекватність відтворення оригіналу» [14, с. 159].

Цікавим видається зосередження на вивченні діаметрально протилежних типів дискурсу – політичного та художнього. Так, обидва дискурси співставляються за лінгвістичними параметрами тексту (цільність, зв'язність, структурованість) та психолінгвістичними (емотивність, прагматичність, варіативність викладу) і спрямовуються на дослідження їх вербальних характеристик за основними показниками: обсягом, синтаксичними конструкціями, лексичною та граматичною різноманітністю, логікою викладання матеріалу тощо.

Політичний текст розглядається як трансляція індивідуальної картини світу мовця (з урахуванням професійного і життєвого досвіду, особливостей мислення, філософії життя та суспільно-політичних інтересів) через вибір лінгвістичного й екстралінгвістичного матеріалів. Звісно, офіційний стиль накладає певні обмеження на подачу інформації, проте про відсутність та нехтування психолінгвальними факторами при формуванні авторської думки, її сприйняття та відтворення при перекладі не йдеться. Необхідність декодування психологічного компоненту політичного тексту одиницями мови ставить перед перекладачем питання обізнаності у питаннях етики, моралі, культури тощо. Емоційність так само як і інформативність повідомлень мають бути збереженими в мові перекладу [15, с. 125].

Натомість, у дослідженні художнього тексту у психолінгвістиці Н. Дячук пропонує психолінгвістичну модель реалізації творчого потенціалу перекладача художніх текстів. Науковець проводить порівняльний аналіз тексту оригіналу роману К. Джерома «Троє у човні» та двох версій його перекладу й доходить висновку, що «дотримуючись особливостей мовної форми тексту оригіналу, перекладачі не допустили деструктивних змін у перекладі форми, що, відповідно, не призвело

до порушення змісту повідомлення автора», однак, значне відхилення в тексті перекладу може завадити досягненню такого ж ефекту, якого досягнув би читач тексту оригіналу [16, с. 244]. Крім того, в роботі наведено перелік психолінгвістичних стратегій, до яких вдається перекладач художніх текстів, та застосовувані в них трансформації. Так, на думку автора, стратегія пошуків аналогів (використання вже відомої мовної конструкції) передбачає застосування диференціації, конкретизації та генералізації; стратегія комбінаторних дій (вдале сполучування лексичних і граматичних лінгвістичних прийомів для досягнення адекватності перекладу) – описового перекладу, стратегія реконструювання (певна перебудова вихідного тексту для ефективної передачі думки автора) – трансформацій антонімічного перекладу, додавання і опущення; універсальна стратегія (поєднання всіх виділених вище стратегій) – диференціації, конкретизації, генералізації, описового перекладу, трансформацій антонімічного перекладу, додавання і опущення; стратегія випадкових підстановок (перекладач діє інтуїтивно та застосовує трансформації на рівні смислових структур тексту, часто оперуючи різними національно-культурними реаліями тексту оригіналу і тексту перекладу) – цілісного перетворення та смислового розвитку [17, с. 69]. С. Засєкін також активно досліджує художній текст і в своїй монографії вивчає психолінгвістичні механізми перекладу художніх творів на основі моделювання того, як він відбувається в голові перекладача, а також через зіставлення перекладу з оригіналом, що дозволяє іншим науковцям «заглибитися до когнітивної й емоційної сфер інтелекту перекладачів, їхнього суб'єктивного ставлення до світу автора й виявити спільні стратегії мисленнєво-мовленнєвої діяльності під час їхньої взаємодії з авторським «Я» через текст» [12, с. 221]. У своєму дослідженні художнього перекладу в психолінгвістичному аспекті, Л. М'ялковська провадить думку, що таке вивчення базується на «розумінні внутрішньої системи тієї чи іншої мови та структури тексту, а також на побудові такої текстуальної системи, яка матиме на читача емоційний вплив, до якого прагне текст-джерело, в семантичному, синтаксичному, стилістичному та ін. вимірах» [18, с. 139].

Не менш цікавою для дослідників є тема процесу перекладу з психолінгвістичної точки зору. Так, І. Ребрій і О. Ребрій доводять, що під час нього однаково важливі як системність, так і творчість. Ці поняття «пронизують усю діяльність перекладача, особливо у складних ситуаціях пошуку вирішення перекладацьких труднощів» [19, с. 189]. Н. Дячук здійснює огляд механізмів, що беруть участь у психолінгвістичній діяльності перекладача: осмислення (аналіз змістової сторони мовлення, його структурну організацію та мовленнєве оформлення), мовленнєвої пам'яті (відтворення фрагмента дійсності навколишнього середовища неможливе без знань і уявлень із пам'яті), прогнозування (здійснюється вибір стратегії мовленнєвої поведінки та обираються шляхи оперування висловлюваннями на окремих рівнях породження мовлення) [20, с. 2-3]. В. Лорчер порівнює процеси перекладу у досвідчених перекладачів і студентів-філологів, використовуючи метод фіксації думок вголос і дійшов висновку, що професіонали орієнтуються на передачу смислу, використовують більші одиниці перекладу, детальніше аналізують свої переклади та звертають увагу на стилістичну та текстотипологічну адекватність, а студенти – орієнтуються на відтворення форми та приділяють більше уваги лексичній і синтаксичній адекватності [21, с. 30–31]. В. Стрілець вивчає з пси-

холінгвістичного боку процес письмового перекладу й наводить ідею, що перекладачі-лінгвісти більше зосереджуються на своїй мовній компетентності та лінгвістичному контексті, тоді як перекладачі-фахівці інших галузей розуміють контекст, базуючись на асоціативних зв'язках, що доводить необхідність поглибленого вивчення перекладачами-лінгвістами галузі тексту, що перекладається [22, с. 102–103].

Сучасні науковці активно досліджують і інші галузі перекладу, пов'язані з психолінгвістикою. Так, С. Засєкін приділяє увагу лексичному та синтаксичному блокам психолінгвістичного аналізу. Перший, за його словами, включає такі маркери як ступінь відповідності семантики одиниці цільового тексту вихідної, відносна частотність уживання лексичної одиниці носіями мови-рецептора й особливості передачі власних назв; другий же – питому вагу негативних конструкцій у тексті оригіналу і текстах перекладу та каузальні дискурсивні маркери [23, с. 73]. До того ж, учений торкається питання ретрансляційної гіпотези, вперше порушеного А. Берманом [24], за якою «кожний наступний переклад одного і того ж твору виявляє тенденцію до якісного зрушення в бік культури оригіналу» [23, с. 72].

В. Демецька цікавиться адаптивною моделлю перекладу в психолінгвістичному вимірі та доводить, що з використанням психолінгвістичного підходу в перекладі культурно зорієнтованих текстів, адекватний переклад можливий лише за умов їхньої адаптації до лінгвокультурних стереотипів цільової аудиторії, тобто «адекватність перекладу прагматичного культурно зорієнтованого тексту ґрунтується на повному його сприйнятті цільовою аудиторією» [25, с. 89].

М. Дорофєєва досліджує психолінгвістичні основи нелінійності перекладу та доходить висновків, що в зазначеній галузі, нелінійність – це «варіативність рішень перекладачів як результат реалізації різних стратегій перекладу, обраних в однаковій перекладацькій ситуації», а її передумовами слугують когнітивна система перекладача, структурно-семантичні особливості оригіналу та позамовні фактори [26, с. 107].

У праці Ю. Крилової-Грек знаходимо вивчення психолінгвістичних аспектів маніпулятивного перекладу у медійному просторі, у якому вона виокремлює такі прийоми: навмисне додавання або упущення семантичних одиниць або частин повідомлення; зміну одних семантичних одиниць на синонімічні, які мають відмінне семантичне поле та викривляють зміст першоджерела; зміну послідовності подачі інформаційного повідомлення у першоджерелі; ігнорування відповідності передачі сенсу при перекладі безеквівалентної лексики (фразеологічні звороти, ідіоми тощо); прийом «вільної суб'єктивної трактовки», коли перекладач переформулює вихідне повідомлення відповідно до поставлених завдань [27, с. 117–119].

Із викладеного вище розуміємо, що психолінгвістична перспектива прослідковується у значній кількості перекладознавчих галузей, а її методи мають як теоретичне (дослідження розумових процесів перекладача), так і практичне (вплив на свідомість реципієнта) застосування.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Отже, психолінгвістичний підхід дуже збагачує перекладознавство та перекладацьку діяльність, адже у працях науковців наведено механізми, що сприяють кращому розумінню процесу перекладу та, відповідно, підвищенню ефективності роботи перекладачів. Саме психологічне дослідження процесів

комунікації дає змогу розкрити психологічну сутність мови, правила спілкування та інші аспекти діяльності перекладача, чого не дозволяв зробити суто лінгвістичний підхід. Перспективним вважаємо застосування досягнень науковців на практиці при дослідженні текстів політичного дискурсу.

Література:

1. Замошнікова В. А. Особливості психолінгвістичної науки. Сумський державний педагогічний університет, 2021. С. 50–55. URL: <http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/11633/1/Zamoshnikova%20osoblyvosts.pdf> (дата звернення: 29.11.2023)
2. Dillard J. Pfau, M. Le manuel de persuasion: Développements théoriques et pratiques. Thousand Oaks : Sage, 2002.
3. Потебня А. А. Думка і мова. К. : СИНТО, 1993. 192 с.
4. Лановик М. Б. Психолінгвістична теорія О. Потебні у перекладознавстві: витоки, становлення, розвиток. *Питання літературознавства*. 2010. Вип. 81. С. 24–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pi_2010_81_4 (дата звернення: 29.11.2023)
5. Фіхте Й. Г. Промови до німецької нації. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2003. С. 110–134.
6. Osgood C. E. Where do sentence come from? Semantics: An Interdisciplinary Reader in Philosophy, Linguistics and Psychology. By edition Steinberg D. D., Jakobovits L. A. Cambridge, 1971.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : Підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40528/1/M_Voiko_OPL_1_IF.pdf (дата звернення: 19.11.2023)
8. Засекіна Л.В., Засекін С.В. Вступ до психолінгвістики. Навчальний посібник. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2002. 168 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/505/1/vstup_lingv.pdf (дата звернення: 29.11.2023)
9. Карачова Д. В., Притиченко Г. В. Переклад як об'єкт психолінгвістичного дослідження. *Молодий вчений*. 4 (92), 2021. С. 202–205. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-4-92-42> (дата звернення: 19.11.2023)
10. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів : Вид-во при ЛДУ ім. І. Франка «Вища шк.», 1983. 176 с.
11. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.
12. Засекін С. В. Психолінгвістичні універсалії перекладу художнього тексту : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 272 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/3214/3/monograph_editor.pdf (дата звернення: 29.11.2023)
13. Кравцова О. А. Мовленнєві прояви особистості перекладача у тексті перекладу. *Новітня філологія*, (14), 2010. С. 143–147. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/novitfilolog/17/1.pdf#page=143> (дата звернення: 29.11.2023)
14. Іваницька М. Л. Мовна особистість перекладача як чинник впливу на продукт перекладу (на матеріалі роману Б. Леберта «Крейзі»). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*, 2012. Вип. 21. С. 147–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2012_21_22 (дата звернення: 29.11.2023)
15. Дячук Н. В. Психолінгвістичний погляд на тексти політичного спрямування. *Житомирський державний університет імені Івана Франка*. С. 121–125. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/28021/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%B8%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf> (дата звернення: 05.01.2024)
16. Дячук Н. В. До проблем дослідження художнього тексту у психолінгвістиці. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. Вип. 10 (1). С. 241–245. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/arftp_2016_10\(1\)_51](http://nbuv.gov.ua/UJRN/arftp_2016_10(1)_51) (дата звернення: 29.11.2023)
17. Дячук Н. В. Психолінгвістична модель реалізації творчого потенціалу перекладача художніх текстів. *Психологічні перспективи*, Житомир, 2013. Вип. 22. С. 60–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prst_2013_22_9 (дата звернення: 29.11.2023)
18. Мьяковська Л. М. Художній переклад: психолінгвістичний аспект. Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики. С. 137–140. URL: https://ep3.nwmu.edu.ua/22133/1/zbirnik_ii_vseukrajinskoji_2021_1_%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%80.pdf#page=138 (дата звернення: 29.11.2023)
19. Ребрій І. М., Ребрій О. В. Системність і творчість у перекладі: психолінгвістичний підхід. *Психолінгвістика*. 2018. Том 23 (2). С. 180–191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2018_23_2_15 (дата звернення: 29.11.2023)
20. Дячук Н. В. Психолінгвістичні механізми мовленнєвої діяльності перекладача. *Сучасні лінгвістичні студії XXI століття*. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції, Житомир, 2015. С. 26–29. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/17975/1/%D0%94%D1%8F%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf> (дата звернення: 29.11.2023)
21. Lörscher W. A. Psycholinguistic Analysis of Translation Processes. *Meta*. 1996. Vol. 41 (1). P. 26–32.
22. Стрілець В. В. Психолінгвістичні дослідження процесу письмового перекладу. *Теорія і практика сучасної психології: реалії й перспективи* : зб. Матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф., Київ, 31 жовтня 2019 р. Київ : Міленіум, 2019. С. 102–103. URL: http://nubip.edu.ua/sites/default/files/u175/zbirnik_materialiv_konferencii.pdf#page=102 (дата звернення: 29.11.2023)
23. Засекін С. В. Динаміка художнього перекладу в контексті «гіпотези новотлумачення». *Актуальні питання іноземної філології*, 2015. № 2. С. 71–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/akrif_2015_2_15 (дата звернення: 29.11.2023)
24. Berman A. La retraduction comme espace de traduction. *Palimpsestes*, 1990. Vol. 13. P. 1–7.
25. Демецька В. В. Адаптивна модель перекладу в психолінгвістичному вимірі. *Психолінгвістика*. 2019. Том 26 (2). Переяслав-Хмельницький. С. 70–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2019_26_2_6 (дата звернення: 29.11.2023)
26. Дорофеева М. С., Коцур А. П. Психолінгвістичні основи нелінійності перекладу. *Psycholinguistics*. 2020. Том 27 (2). С. 90–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2020_27_2_6 (дата звернення: 29.11.2023)
27. Крилова-Грек Ю. М. Психолінгвістичні аспекти маніпулятивного перекладу у медійному просторі. *East European Journal of Psycholinguistics*, 4 (1), 2017. С. 114–121. URL: <https://eejpl.vnu.edu.ua/index.php/eejpl/article/download/80/63> (дата звернення: 29.11.2023)

Parchevska D., Shkoliar L. The psycholinguistic paradigm of translation studies

Summary. The article is devoted to the study of psycholinguistic aspects of translation activity. The issue of the role of psycholinguistics and its impact on translation activity remains relevant today due to the large number of aspects it covers. Its problem field is constantly evolving, and so is society, as the psychology of speech is changing due to people's different perception of reality and changes in thinking and speaking processes. That is why a detailed study of the scientific works of scientists and a modern

rethinking of truths is an important issue at the national level. The article presents the prerequisites for the emergence of psycholinguistics as a science, the stages of its origin and development, fundamental considerations and opinions of modern scientists, as well as aspects of its research. In addition, the article describes the achievements of translation scholars in this field. Professional translation is viewed from a psycholinguistic perspective as an anthropocentric process generated by one person, transmitted by another and directed to a third, each of whom is an already formed personality with his or her own competences, traditions, customs, perception and understanding of the course of events. The article describes the psychological mechanisms used by the translator, such as probabilistic prediction, anticipatory synthesis and synchronisation; special attention is

paid to the study of fiction and diplomatic texts from a psycholinguistic point of view. The authors also cover other aspects of psycholinguistic analysis of translation, such as lexical and syntactic blocks of psycholinguistic analysis, adaptive model of translation in the psycholinguistic dimension, psycholinguistic foundations of translation nonlinearity and aspects of manipulative translation in the media space. In general, the article provides an overview of the translation process from a psycholinguistic perspective with an emphasis on the importance of taking into account psychological mechanisms in understanding and reproducing texts in a foreign language.

Key words: psycholinguistics, translation studies, psychology, psychological mechanisms, translator, translation process.